

Handbok för ledamöter i Kommunala pensionärsråd och Landstingskommunala pensionärsråd KPR/LPR

**Sveriges Pensionärers Riksförbund
S P R F**

Innehållsförteckning:

	Sid.
Förord	3
Vad säger SPRF:s stadgar om KPR och LPR?	4
Pensionärsrådets sammansättning	4
Kommunernas och landstingens hemsidor	5
Vad är äldrepolitik?	5
Ett viktigt förtroendeuppdrag	5
Påverka äldrepolitiken	6
Kräv reglemente för rådsarbetet	7
Uppgifter för pensionärsrådet	7
Rådets arbetsformer och arbetssätt	8
Sammanfattning	9
Rekommendationer till reglemente samt syfte med råden	10
Checklista för arbetet i råden	13

Förord

I flertalet kommuner och landsting finns pensionärsråd, benämnda KPR respektive LPR. De representerar en frivillig samverkansform för kommuner och landsting. I Sverige finns ingen lagstiftning som föreskriver att pensionärsråd ska inrättas, vilket däremot finns i exempelvis Danmark och Norge. Orsaken är förmodligen att politikernas inte vill träda det kommunala självbestämmandet för när. Därför är det upp till varje kommun och landsting att fastställa instruktioner för rådets organisation, arbetsuppgifter osv.

På en del håll ifrågasätts nu behovet av pensionärsråd. SPRF har därför, tillsammans med de övriga pensionärsorganisationerna, tillskrivit riksdagspartierna (september 2007) och uppmanat dem att finna nya vägar för att höja rådets status. Pensionärsorganisationerna föreslår för sin del att riksdagspartierna ska komma överens om att rikta en gemensam och tydlig uppmaning till kommuner och landsting/regioner om att det bör finnas väl fungerande pensionärsråd för överläggningar i viktiga frågor som rör äldre. Råden behöver utvecklas, inte avvecklas!

Trots avsaknaden av lagstiftning på området har råden fått en ganska likartad utformning i fråga om sammansättning och arbetsuppgifter. Olika utvärderingar visar dock på skiftande bedömningar av hur råden fungerar. Ungefär i hälften av kommunerna anser sig ledamöterna ha reella möjligheter att påverka de kommunala besluten. Kritiken från ledamöterna handlar främst om att antalet sammanträden är för få, att råden inte är remissinstans och att de kommer in alldeles för sent i beredningen av olika ärenden o dyl.

Syftet med denna handbok är att inspirera och informera förbundets ledamöter i pensionärsråden om de möjligheter som finns att vitalisera råden och påverka besluten. Utvärderingar visar att nyckeln till inflytande i dessa församlingar ligger i att pensionärsrådets ledamöter är pålästa och engagerade samt har förmågan att föra fram de äldres synpunkter på ett bra sätt.

Med förbundshälsningar

Jöran Rubensson
förbundsordförande

Vad säger SPRF:s stadgar om KPR och LPR?

Stadgarna slår fast att förbundet har till uppgift att bland annat ”..skapa opinion kring och verka för pensionärernas trygghet och rättigheter, verka för att samhället ger erforderlig omsorg och vård till de äldre...”

Det forum där dessa frågor diskuteras är vanligtvis pensionärsråden. Företrädare för SPRF har därför den viktiga uppgiften att i råden driva medlemmarnas hjärtefrågor så att de får genomslag i kommunens och landstingets/regionens äldrepolitik.

Den organisatoriska basen för att bedriva förbundets arbete i pensionärsråden är avdelningen och distriktet. Avdelningsstyrelsen nominerar ledamöter och ersättare i KPR och distriktets styrelse nominerar ledamot och ersättare i LPR.

Pensionärsrådets sammansättning

Vanligen utser kommunen/landstinget ledamöterna. De består dels av politiker från berörda nämnder och styrelser, dels av ledamöter som nominerats från pensionärsorganisationerna. Ordförande är oftast en av politikerna, medan vice ordförande i vissa kommuner utses bland ledamöterna från pensionärsorganisationerna. De pensionärsorganisationer som brukar komma i fråga är de som ingår i regeringens pensionärskommitté, förutsatt att respektive organisation är företrädd i kommunen.

I kommuner där antalet ledamöter är stort finns ofta ett arbetsutskott som förbereder sammanträdena.

Ibland händer det att kommuner är ointresserade av att låta alla pensionärsorganisationer vara representerade i KPR. En sådan uppfattning ska inte accepteras från SPRF:s sida. Krav på en skriftlig motivering för eventuellt avslag brukar i alla händelser verka avhållande på negativa beslut. Utgångspunkten ska i stället vara att varje organisation ska ha minst en ledamot, ett grundmandat, och därefter eventuellt ytterligare ledamöter enligt en ordning som bygger på organisationens storlek.

Mandatperioden är normalt fyra år, men praxis varierar eftersom det för många pensionärsledamöter kan kännas bättre att inte binda upp sig för så lång tid. Därför tycks de flesta föredra ettåriga mandatperioder med möjlighet att väljas om för ytterligare en eller flera perioder. Även om det ibland sker till priset av försämrad kontinuitet och långsiktighet.

Det varierar i vilken mån tjänstemän deltar vid rådets sammanträden, också från vilka förvaltningar de kommer. Ett krav bör dock vara att de ansvariga

politikerna alltid ska delta vid sammanträdena, framför allt från social-/omsorgsnämnden, eftersom de är ytterst ansvariga för de beslut som så småningom fattas.

Vissa ärenden som behandlas faller under både kommunens och landstingets ansvarsområden. Det gäller till exempel frågor som rör tandvård och sjukvård. I dessa fall måste naturligtvis KPR och LPR samarbeta och SPRF:s ledamöter samordna sitt agerande.

Kommunens och landstingens hemsidor

Det är stora skillnader mellan hur kommunerna och landstingen presenterar KPR/LPR på sina respektive hemsidor. SPRF bör kräva att det ska vara lätt att finna information om vad KPR är, vilka som är ledamöter, hur man når dem och vilka frågor som behandlas. Dessutom bör protokollen från rådets sammanträden läggas ut på kommunens/landstingets hemsida.

Vad är äldrepolitik?

En vanlig uppfattning är att äldrepolitik handlar om mer traditionella frågor som vård och omsorg, biståndsbedömningar, hemtjänst osv. Självklart är dessa frågor mycket viktiga inslag i äldrepolitiken, men enligt SPRF:s mening får äldrepolitik inte bli liktydigt med äldreomsorgspolitik. Begreppet måste vidgas till att omfatta betydligt större områden. Äldrepolitik handlar om äldres människors roll i samhället och samhällets roll för äldre människor. Därför ska äldre frågor så långt möjligt inkluderas i alla politikområden, allt ifrån exempelvis kultur- och trafikpolitik till frivilligarbete och planering av nya affärer.

Ett viktigt förtroendeuppdrag

Att vara ledamot i ett pensionärsråd är ett viktigt förtroendeuppdrag. Det ställer stora krav på erfarenhet och omdöme, men också på tid och intresse för uppdraget. Ty det handlar inte bara om att vara informationsmottagare och remissinstans, utan också om att ta egna initiativ i frågor som rör äldre. Utvärderingar av pensionärsrådets arbete visar, att det främst är kommunens representanter som är aktiva. Om råden ska fungera som ett ömsesidigt informations- och samrådsorgan är det således av stor vikt att pensionärsrepresentanterna visar än större aktivitet. Valet av SPRF-representanter bör därför vara noggrant genomtänkt så att förbundet får engagerade företrädare som framgångsrikt driver medlemmarnas frågor i pensionärsråden.

Kontakten mellan avdelningens representanter i rådet och avdelningsstyrelsen är viktig om det ska bli möjligt att förverkliga medlemmarnas önskemål. Därför får de inte lämnas därhän i sin roll, utan alltid inbjudas delta i avdelningens möten och aktiviteter för att där ta del av medlemmarnas synpunkter samt rapportera vad som diskuterats i rådet.

Påverka äldrepolitiken

Stiftelsen Stockholms Läns Äldrecentrum har i en rapport listat ett antal faktorer som kan öka möjligheterna att påverka besluten och som därför bör vara användbara i arbetet som ledamot i rådet:

- KPR/LPR ges en status, via reglemente och på annat sätt, som ett viktigt rådgivande organ i kommunen,
- god vilja från förtroendevalda och förvaltningschefer att i ett tidigt skede föra upp frågor för samtal och att få rådets synpunkter redan i beredningsfasen,
- god planering – en plan görs upp gemensamt i KPR/LPR:s arbetsutskott årligen för vilka ärenden av strategisk natur som ska behandlas vid de olika rådsmötena,
- att pensionärsledamöterna ges möjlighet delta i arbets- och beredningsgrupper och att dessa grupper ges en reell roll,
- att utnyttja möjligheten att ställa frågor och därmed föra upp önskemål och synpunkter från pensionärshåll på kommunens/landstingets dagordning,
- att ledamöterna från de olika pensionärsorganisationerna uppträder enat, och att de har god förankring bland medlemmar och andra äldre i kommunen och/eller landstinget,
- att pensionärsorganisationernas ledamöter får en bra utbildning för sitt uppdrag. De bör exempelvis kunna få samma utbildning som nya förtroendevalda i nämnder och styrelser.

Utöver ovanstående kan nämnas ytterligare förslag på hur man kan påverka besluten, nämligen genom att:

- kontakta politiker och beslutsfattare för att diskutera sakfrågorna,
- anordna möten om aktuella äldre frågor,
- skriva insändare och debattartiklar,
- anordna demonstrationer eller uppvaktningar hos ansvariga politiker om det inte går att komma till tals på annat sätt.

Kräv reglemente för rådsarbetet

Ett pensionärsråd är inget beslutande organ utan ett forum för information och samråd. I brist på lagstiftning om hur råden ska arbeta, är det lämpligt att i ett reglemente fastställa de intentioner och ambitioner som gäller för arbetet. De fem pensionärsorganisationerna utarbetade för några år sedan ett sådant reglemente, vilket i sin helhet redovisas i bilaga 1. Erfarenheterna från dem som använder sig av rekommendationen är mycket goda.

Uppgifter för pensionärsrådet

Vidden av rådets många arbetsuppgifter kanske bäst framgår av de nationella målen för äldrepolitiken (proposition 1997/98:113). Målen är fortfarande giltiga och innebär i korthet:

- att äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag,
- att äldre ska kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende,
- att äldre ska bemötas med respekt,
- att äldre ska ha tillgång till god vård och omsorg.

Att utifrån denna övergripande målbeskrivning kunna ta ställning i olika sakfrågor är inte alltid lätt. Det ställer stora krav på att SPRF-ledamoten är påläst och tar reda på vad avdelningen och förbundet anser i det enskilda fallet. Vissa av förbundets uppfattningar finns angivna i handlingsprogram, remissyttranden o dyl., men långt ifrån alla ståndpunkter finns satta på pränt. Gott omdöme leder dock oftast rätt. I synnerhet om man också förbereder sig enligt bilagda checklista från SPRF (bilaga 2). Dessutom är personalen på SPRF:s kansli alltid beredd att hjälpa till med goda råd om så önskas.

Rapporten från Äldrecentrum bekräftar bilden av att det egentligen inte finns några begränsningar av vilka ärenden som kan tas upp i KPR/LPR. Däremot kan sägas, att bland frågor som erfarenhetsmässigt dominerar dagordningen på rådets möten har de äldres boende en mycket framskjuten plats. Tillgänglighet till vården, patientsäkerhet, stadsplanering, kollektivtrafik samt de äldres rätt till tandhälsovård intar också en tätposition.

Bland ärenden som saknas, men som påtalats borde finnas med, kan nämnas svårigheten att bevaka kvalitetsfrågorna vid upphandling av äldreomsorg samt uppföljningen av tidigare fattade beslut.

Rådets arbetsformer och arbetssätt

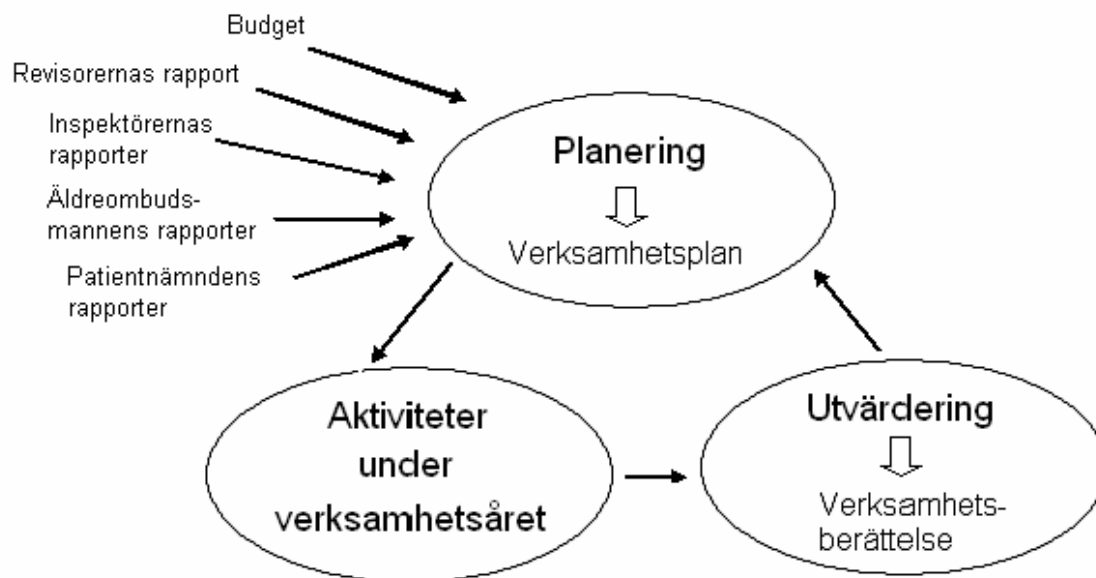
I dag styrs KPR:s arbete väsentligen av de ärenden som tas upp för beredning i den nämnd som har ansvar för äldreomsorgen. Men det vore önskvärt att KPR, i större utsträckning än i dag, själv styrde över de frågor som rådet ska arbeta med.

I nedanstående figur exemplifieras hur ett verksamhetsår kan planeras. Översiktligt innebär det att verksamhetsplaneringen börjar på senhösten och i anslutning till att budgeten kommer att antas. Då är det också lämpligt att lägga in ett planeringsmöte för KPR. Utifrån diskussionerna vid detta möte ansvarar en ordinarie ledamot i rådet för att utarbeta en kort verksamhetsplan och förbereda en ”uppföljningspärm” där ärendena löpande avrapporteras. I slutet av verksamhetsåret utvärderas arbetet i en enkel och kortfattad verksamhetsberättelse. En ledamot ansvarar för att skriva denna.

Planeringsmötet bör innehålla en genomgång av budgeten och de satsningar, utredningar, plan- och byggfrågor etc som är aktuella kommande år. Utifrån detta går rådet igenom vilka frågor som det vill arbeta med och vid vilken tidpunkt det kan vara lämpligt att agera på olika sätt. Allt detta skrivs ned i en kortfattad verksamhetsplan, gärna försedd med en översiktlig tidsplanering.

Aktiviteter under verksamhetsåret kan handla om remisser, information till centrala nämnder och förvaltningar om rådets roll och uppgifter. Men också om att kanske bilda arbetsgrupper om prioriterade frågor, samverkan KPR/LPR eller informationsaktiviteter till pensionärerna.

Utvärderingen sker i slutet av verksamhetsåret när allt som åstadkommit summeras. Om man löpande följer upp hur olika ärenden hanterats under året, blir det mycket enklare att göra slutsummeringen i form av en enkel utvärdering av positiva och negativa resultat.

Sammanfattning

Tänk på

att kräva SPRF representation i råden,

att ansvariga politiker bör delta vid rådens möten,

att det är viktigt med god kontakt mellan SPRF:s ledamöter i KPR och LPR,

att kommunens/landstingets hemsidor ska ge utförlig och aktuell information om KPR/LPR,

att innehållet i äldrepolitiken är omfattande och får inte begränsas,

att ett framgångsrikt arbete i råden förutsätter engagerade och kunniga SPRF-representanter,

att ett KPR-reglemente ger en mycket bra struktur för rådsarbetet,

att som rådsledamot alltid återrapportera till medlemmarna vad som ägt rum på rådsmötena

att vara pådrivande och initiativrik i rådsarbetet.

Rekommendationer till reglemente.

SPRF och de övriga pensionärsorganisationernas *rekommendation till reglemente* för kommunernas och landstingens pensionärsråd (november 1999).

Kommunala Pensionärsråd

Rådet är ett organ för överläggningar, samråd och ömsesidig information mellan företrädare för pensionärsorganisationerna och kommunens styrelser och nämnder.

Syfte

att rådet ska förstärka inflytandet i alla frågor som gäller äldre
att rådet ska medverka vid förberedelser för upphandling av vårdgivare
att rådet ska verka för att pensionärernas frågor beaktas i nämndernas verksamhetsplanering
att rådet kan initiera nya pensionärsfrågor i nämnder och förvaltningar
att rådet ska vara remissorgan i frågor som berör pensionärerna
att rådet ska vara ett forum för opinionsbildning och kunskapsspridning

Arbetsuppgifter

Kommunens företrädare ska informera rådet om planer och förändringar av samhällsinsatsernas utformning och organisation som berör pensionärerna och därmed inhämta synpunkter i så tidigt skede att rådets synpunkter och förslag kan påverka ärendets handläggning i aktuell nämnd/styrelse. Därigenom ges pensionärerna genom råden en större delaktighet i samhällets insatser. Pensionärernas representanter har i rådet möjlighet att aktivt arbeta för förändringar i den kommunala verksamheten. De kan informera om och ge förslag till lämpliga anpassningar av det serviceutbud som berör äldres möjligheter till en god livskvalitet. Således ska kommunala pensionärsrådet vara ett referensorgan med överläggningsrätt i frågor som rör pensionärer.

Rådets sammansättning

1. Kommunala pensionärsrådet är organisatoriskt knutet till kommunstyrelsen eller nämnd om styrelsen så beslutar.
2. Riksorganisation för pensionärer som genom sin lokalförening bedriver organiserad verksamhet inom kommunen ska efter beslut i kommunstyrelsen vara representerad i rådet.
3. Kommunen fastställer antalet ledamöter och ersättare från de pensionärsorganisationer som ska ingå i det kommunala pensionärsrådet.

Antalet ledamöter från respektive organisation bestäms med hänsyn till antalet medlemmar och samhällsinriktad verksamhet.

4. Organisation som ingår i det kommunala pensionärsrådet ska före den 1 november det år kommunfullmäktige väljs lämna förslag till kommunstyrelsen på ledamöter och ersättare.

5. Kommunstyrelsen utser politiska ledamöter och ersättare vara minst en ska vara ledamot i kommunstyrelsen och/eller minst en från den nämnd styrelsen beslutat ska knytas till kommunala pensionärsrådet.

Organisation och arbetsformer

Pensionärsrådet utser inom sig ordförande och vice ordförande. Ordförande bör företrädesvis utses bland politikerna och vice ordförande bland företrädarna från pensionärsorganisationerna.

Rådet kan tillsätta en beredningsgrupp med uppgift att bereda ärenden och föreslå dagordning till rådets sammanträden.

Till sekreterare i såväl rådet som dess beredningsgrupp förordnas en tjänsteman.

Rådet ska sammanträda minst sex gånger/år, varav ett sammanträde ska hållas i anslutning till kommunens budgetbehandling.

Extra sammanträde ska hållas om rådets ordförande, vice ordförande, beredningsgruppen eller mer än hälften av rådets ledamöter begär det.

Skriftlig kallelse jämte föredragningslista utsändes till rådets ledamöter och till rådets ersättare senast 14 dagar före rådets sammanträde.

Förslag till förteckning över ärenden som ska behandlas samt handlingar och beslutsunderlag ska delges rådets ledamöter i så god tid och på sådant sätt att vidare information och behandling underlättas.

Vid sammanträden föres protokoll justerat av ledamot från pensionärsorganisation.

Protokollsutdrag skickas till dem som är berörda av protokollintagna beslut. Fullständiga protokoll ska delges ledamöter och ersättare i rådet, kommunstyrelsen, socialnämnden samt i kommunen verksamma pensionärsföreningar.

Ekonomi

Till pensionärsorganisationernas representanter utgår arvode, traktaments- och reseersättning enligt av kommunfullmäktige fastställda regler för förtroendevalda.

Ändring av reglemente

Ändring av detta reglemente kan aktualiseras av kommunala pensionärsrådet, kommunstyrelsen och socialnämnden.

Fastställelse

Reglemente för kommunala pensionärsrådet ska fastställas av kommunfullmäktige.

Utbildning

Ledamöterna i kommunala pensionärsrådet ska erhålla utbildning likvärdig den som erbjuds nämndledamöter i kommunen, dock minst en dag per år.

Checklista för arbetet i rådet

I mycket god tid före möte

- Gå igenom protokollen från de senaste sammanträdena. Vad beslutades? Har besluten genomförts? Fanns det frågor som väcktes men där beslut aldrig fattades?
- Gå igenom vilka frågor som är aktuella i kommunen/landstinget. Vilka dessa är framgår av dagordningar och protokoll från nämndmöten. Diskutera med avdelnings-/distriktsstyrelsen vilka frågor som bör tas upp på det kommande mötet. Kontakta eventuellt de andra pensionärsorganisationerna för att ta reda på om ni kan agera tillsammans.
- Kontakta ordföranden i rådet och ge synpunkter utifrån de här genomgångarna.

Närmare mötet

I kallelsen till mötet kan du se vilka frågor som kommer att tas upp. Försök bilda dig en uppfattning om vilka av frågorna som är viktigast ur förbundets perspektiv. Sätt dig in i dessa genom att till exempel samtala med kunniga medlemmar, ta del av utredningar och lagtext och inte minst vad som skrivs i pressen. Gör utkast till förslag på beslut. Försök så långt möjligt förankra dina förslag hos avdelnings-/distriktsstyrelsen.

Under mötet

- Medverka aktivt till att mötet disponeras på ett sådant sätt att ni hinner med de viktigaste punkterna.
- Anteckna fakta och synpunkter som förs fram. Fråga om sådant som du inte förstår.
- Argumentera lugnt och sakligt och med inriktning på det väsentliga.
- Tänk på att du sitter som representant för SPRFs medlemmar. Det är deras åsikter som ska föras fram. Finns det ingen uttalad ståndpunkt, kan du föra fram vad du själv anser. Var dock försiktig så att du inte binder upp förbundet till åsikter som kan vara kontroversiella.
- Det är viktigt att protokollet korrekt avspeglar vad som har sagts. Välj en justerare som tar sin uppgift på allvar.
- Utnyttja tillfället till att bli bekant med tjänstemän och förtroendevalda och med representanterna för de andra pensionärsorganisationerna.

Efter mötet

- Läs igenom protokollet så snart du fått det och jämför med dina egna anteckningar och minnesbilder. Var uppmärksam på om något viktigt verkar rinna ut i sanden.
- Berätta för styrelsen och medlemmarna om vad som sagts och beslutats. Samla in synpunkter.
- Planera det fortsatta agerandet.

Referenser:

Feltenius, D. *En pluralistisk maktordning? Om pensionärsorganisationernas politiska inflytande*, Umeå Universitet, Statsvetenskapliga Institutionen.

KPMG (2002-12-12), *Utvärdering av pensionärsråden i Stockholms stad*.

Proposition 1997/98:113, *Nationell handlingsplan för äldrepolitiken*.

SOU 1988:65, *Pensionärerna – inflytande och medbestämmande*.

SPRF, *De äldres rätt, Äldreomsorg*.

Stiftelsen Stockholms Läns Äldrecentrum (2007:10), *Pensionärsråd, ett verktyg för pensionärsinflytande*.

Vejde, O. *Minilagbok för pensionärer*, Olle Vejdes Förlag.

S P R F

kansli@sprf.se
www.sprf.se